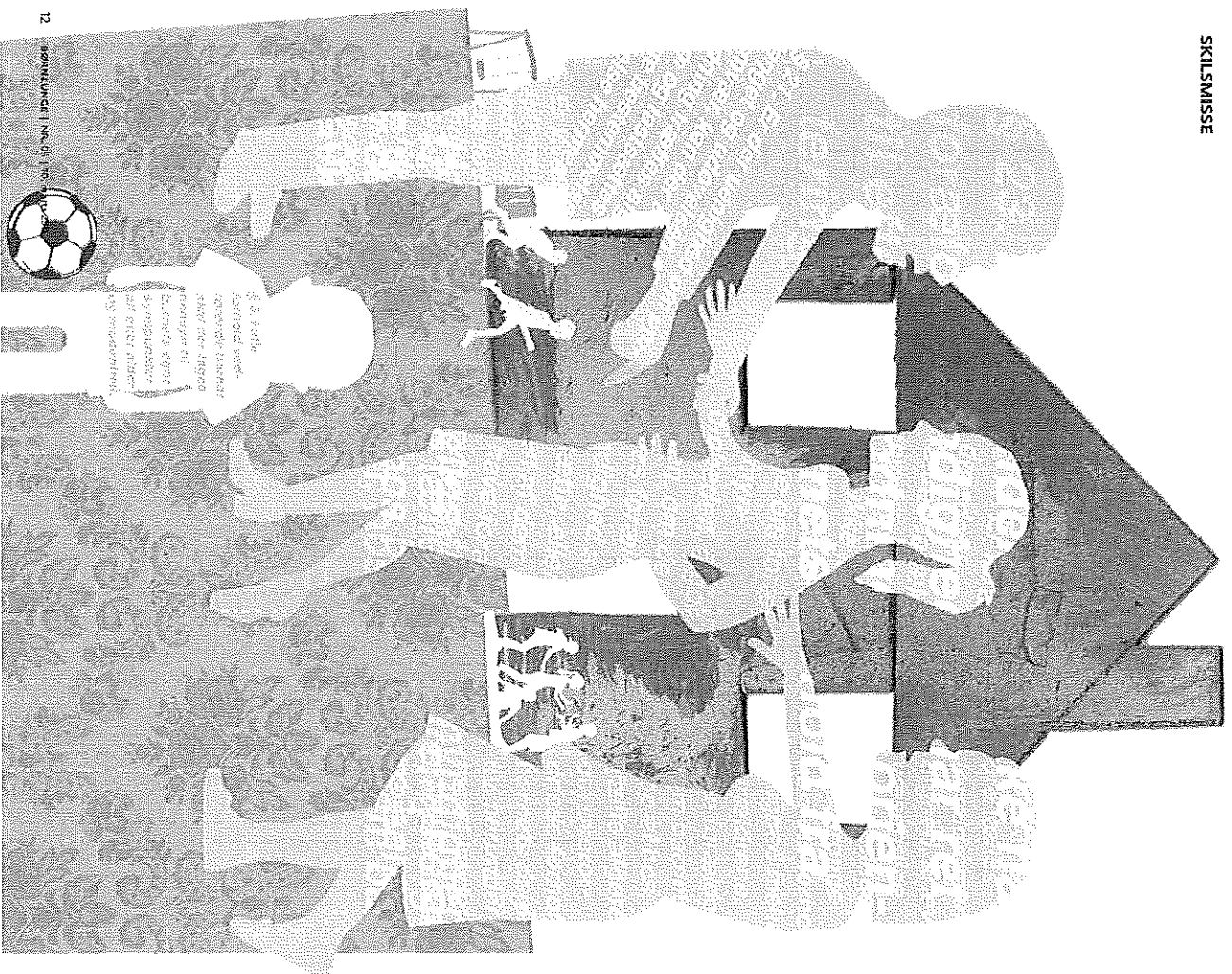

STABERE i skilsmisseland

Pædagoger i klemme

Udtalelser fra daginstitutioner kan være vigtige i skilsmissegager. Men der kan være svært at blande sig i en skilsmisse, og pædagoger kan komme i klemme. Ekspert kritiserer, at fagpersoner skal skrive erklæringer til brug for myndighedernes afgørelser.

SIDE 14-15

Børnene taber

Da forældreansvarsloven kom i 2007 mente kritiske røster, at børnene ville blive de store tabere, når forældre midt i en skilsmisse skulle blive enige om at dele ansvaret for børnene. Nu skal loven revideres, og kritikerne mener stadig, at børnenes tarv ikke bliver tilgodeset.

SIDE 16-19

Vejviser i skilsmisseland

Psykolog Margrethe Bruun Hansen er vejviser i skilsmisseland – et sted, som mange danske børn ufrivilligt flytter til. Her kan børnene ikke længere gå ad vanne stier, og de har brug for støtte i det fremmede land. Pædagoger og andre voksne skal ikke være bange for at tale med dem om de store følelser.

SIDE 20-21

Jag spøgelseset væk

Mange børn går rundt med et lille spøgelse på skulderen efter forældrenes skilsmisse. Pædagog Thomas Andersen er overbevist om, at han kan være med til at jage det væk. Han har været på kursus i at hjælpe børn, der skal vænne sig til, at mor og far bor hver for sig.

SIDE 22-23

Mange børn lever i skilte familier og oplever en svært tid, både mens skilsmisssen står på og i mange år bagefter. Ifølge forældreansvarloven skal forældre dele ansvaret for børnene, men ikke alle forældre kan blive enige. Det går først og fremmest ud over børnene. Også pædagogerne kan komme i klemme, når de skal skrive udtalelser om børnene til brug i forældrenes skilsmissegager.

Illustration: Lustru

Hvis forældre i en skilsmisssesag er uenige om, hvordan ansvaret for børnene skal deles, kan pædagoger blive bedt om at skrive en udtalelse. Men det kan være svært at blande sig i en skilsmisse. Ekspert kritiserer, at fagpersoner skal skrive erklæringer til brug for myndighedernes afgørelser.

AF Signe Stenbøj Nielsen, senebøj@dk og Grete Rasmussen, gr@buddak

Pædagoger i klemme

Pædagoger og andre fagpersoner risikerer at komme i en alvorlig klemme, når de bliver bedt om at komme med udtalelser i skilsmisssager.

Daginstitutioner og skoler udtalelser hvert år udtalelser i cirka 2100 sager, hvor forældre ikke kan enes om, hvem der skal have forældremyndigheden, hvor børnene skal bo, eller hvordan samvaret skal foretages. Dertil kommer et et mindre antal udtalelser i forbindelse med skilsmisseforhøring underoplysninger. Det er typisk sager af mere alvorlig karakter.

Udtalelserne handler oftest om at beskrive barnets generelle trivsel, men der kan også være tale om, at pædagogerne skal forholde sig til barnets tilknytning til de to forældre. Det stiller pædagogerne i en værdsituation, fordi de kan komme i klemme mellem forældrene.

Den erfaring har børnehavspædagog Anita Frederiksen fra børnehuset i Jerbanegade i Odense gjort sig.

»Mange forældre forventer, at vi tager deres parti, fordi det er dem, der kommer mest i berørelse. Og hvis udtalelser falder til den ene forælders fordel, er det svært at være den, der har gjort forskellen. Det er vanskeligt, når man ved, at det, man skriver, går ind i en forældre, som man har et godt samarbejde med.« Frederiksen fra Frederiksen, som har skrevet adskillige udtalelser.

Erklæringerne er en del af den nye forældre-

ansvarstov, som trådte i kraft for tre år siden. Statsforvaltningsretten og retterne bruger dem til at skaffe sig indblik i og forståelse for barnets situation.

STOR BETYDNING. I sidste ende kan udtalelserne være afgørende for, hvor et barn skal have bopælsadressen, eller hvordan samvaret skal skrives sammen. På den måde har de stor betydning.

Men advokat og mediator Pia Deleuran fra Frederiksberg mener, det er problematisk at give pædagoger og lærere en sådan rolle i skilsmisssager.

»Der er meget uhensigtsmæssigt, at disse fagpersoner skal udtale sig om erklæringerne. Det risikerer at gå ud over deres samarbejde med forældrene. Derudover kan man stille spørgsmål ved, om personale er klar over, hvilken kontekst de indgår i. Og om de har tilstrækkeligt kendskab til selve loven,« siger Pia Deleuran.

FORSØGER AT PÅVIRKE. Det er dog ikke kun forældre, som kan have en interesse i at påvirke udtalelser af disse udtalelser. Advokat Pia Deleuran kender til en sag, hvor ledelsen i en vuggestue blev kontaktet af den børns sagkyndige undersøger, som skulle udtale sig om erklæringerne.

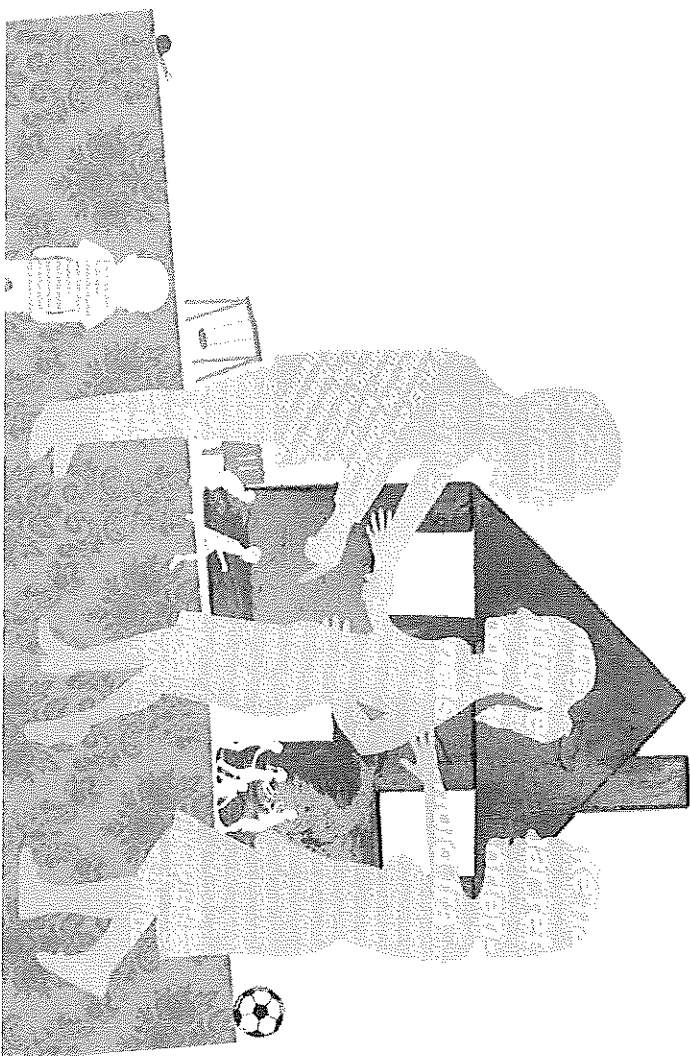
»Lederen har oplyst til mig, at hun efterfølgende er ked af den udtalelse, hun har udtalt. Og hun kendte over for mig, at hun havde ladet sig påvirke af den børns sagkyndiges syn på sagen. Det er ubart, hvis den slags forekommer,« siger Pia Deleuran. Al hensyn til sin klients sikkerhed ønsker hun hverken at offentliggøre identiteten på klienten eller børnehavslederen. Barnrådgiverne leder af begge identiteter.

Børnehavslederens udtalelse om barnet er afgørende i en sag, hvor moderen har foresøgt at beskytte sit barn mod samvær med faderen. Men erklæringen fra børnehavslederen, som er dateret i 2010, afviser markant fra andre udtalelser, der er givet om barnet. I erklæringen bliver det beskrevet, at barnet ikke vil spise, og at det misrøves.

I en tidligere erklæring fra samme institution fra 2009 bliver barnet beskrevet som veltilpasset og velintegreret. Det samme gør sig gældende i en erklæring fra barnets læge, der er dateret i 2010, på samme tidspunkt som erklæringen fra børnehavslederen.

Den børnsagkyndige står altså meget alene med sin vurdering af sagen, og der kan ikke findes dækning for den i andre udtalelser.

»Barnsag kan være et eksempel på, hvordan man kan myndighedsrettes side ønsker et bestemt resultat, og at der kan ske alvorlige fejl i sagsbehandlingen. Det er ikke bebyggende. Man kan spørge sig selv om, hvilken faglighed, der ligger bag de børnsagkyndiges undersøgelse. De arbejder ofte ud fra en hypotese om, at begge forældre skal have plads i barnets liv. Man hader nu hvis det ikke er i barnets tarv,« spørger Pia Deleuran.

BARNETS PERSPEKTIV

Ifølge forældreansvarloven skal barnets perspektiv altid belyses og indbringes i sager om forældremyndighed, barnets bopæl og samvær.

Betydningen af barnets perspektiv kan ske på forskellige måder. Statsforvaltningen kan for eksempel holde et møde med forældrene, snakke med barnet og indhente en udtalelse fra en institution.

I øste procent af de behandlete sager indbringer statsforvaltningerne udtalelser fra skole eller institution. Det bliver til cirka 2100 sager om året.

Kilder: Familienævnet

Hun har sammen med andre eksperter samlet en række eksempler på, at der er sket fejl i sagsbehandlingen. Eksemplerne er sendt til ombudsmanden, som dog indtil videre har afvist at foranstalte en undersøgelse af sagen.

FOKUS PÅ BARNETS TRIVSEL. Også Anita Due Madsen, leder af Center for Familieudvikling, der arbejder kursorer for familier om skilsmissser, problematiserer, at fagpersoner skal skrive udtalelser i skilsmisssesager.

»Det er jo altid svært for en pædagog at gå ind og vurdere forældrene. Man kan risikere at byrde den tillid, der er så vigtig i det daglige samarbejde,« siger hun.

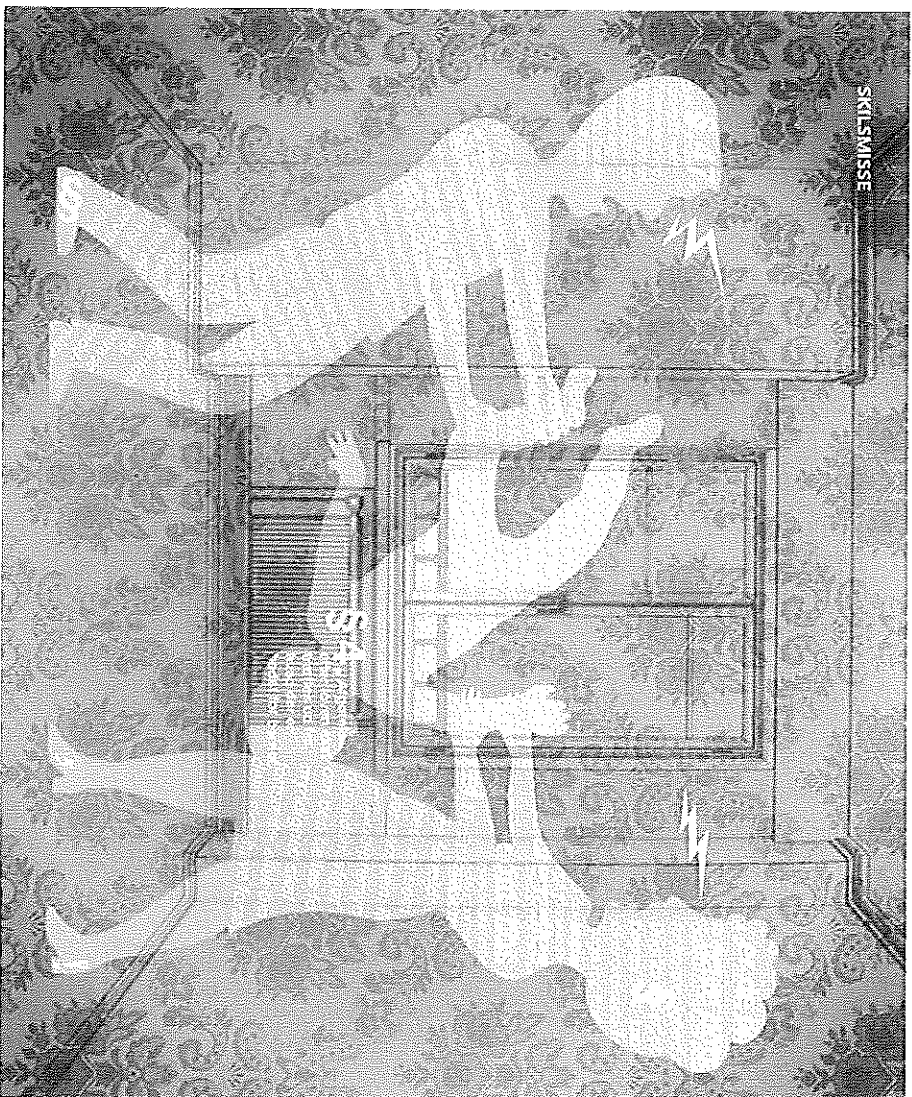
Annette Due Madsen påpeger, at man skal gå langt for at bevare forældrenes tillid, men at fokus altid skal være på barnets trivsel.

Men den balancegang kan være svært at håndtere forældre pædagoger Anita Frederiksen.

»Det kan være svært for dem at se sort på hvidt, hvordan tingene ser ud udefra. Forældrene har måske overset barnets reaktioner, og så konfronterer vi dem med, at det er skyld i barnets dårlige trivsel,«

Børnehavspædagog Pia Deleuran.

Forældrene altid udtalelserne igennem, inden de bliver sendt til statsforvaltningen, selvom det kan være en ubehagelig oplevelse for nogle forældre. ■

- SÅDAN VIRKER FORÆLDREANSVARSLØVEN**
- Loven trådte i kraft den 1. oktober 2007.
  - Børge forældre har som udgangspunkt forældreansvarlighed.
  - Loven giver mulighed for det samme, så barnet er lige langt hos mor og far. I tilfælde af uenighed skal skudsforvaltningen finde frem til den samarbejdsordning, som er bedst for det enkelte barn. Samarbejd kan fastsættes i op til 7 dage ud af 14 dage, den såkaldte delforordning.
  - Loven opret fokus på barnets behov. Afgørelser skal træffes ud fra, hvad der er bedst for barnet. Nåde: FamilyACTiv2000

Børnene er blevet de store tabere, efter at forældreansvarsløven blev indført for tre år siden, mener en række eksperter. Men loven er god nok. Den er blot blevet fejlførtolket, lyder det fra Familiestyrelsen, som skal evaluere loven forud for en politisk revision.

Al Cerro Røddorf, grænsland.dk

Børnene taber

Så tik imod alle intentioner er børnene blevet de store tabere, efter at en ny lov om forældreansvar blev indført for tre år siden.

»Fra starten var der fokus på barnets tarv. Men så gik det kønspolitisk i det, og loven endte med at komme til at handle mere om ligestilling end om barnets behov og retigheder,« siger sotschef i Børns Vilkår, Berne Boesrup.

Han vil sammen med en række andre eksperter have loven ændret.

Pia Deleuran er advokat og mediarer på Frederiksberg. Hun har via sit arbejde som advokat og gennem sit frivillige arbejde i lagnerverker barnesarv, nu kendt som hundredavis, at sager, hvor børnene er kommet alvorligt i kløerne på grund af forældreansvarsløven.

»Jeg kender til børn, som skal udleveres til samvær, selvom der er risiko for, at de bliver udsat for fysiske eller psykiske overgreb. Det sker, fordi lovens udgangspunkt er, at begge forældre har ret til deres børn. Og fordi fogedretten kun skal stoppe udlevering, når der er alvorlig fare for barnet under samvær. Det er ikke nok, når barnet bliver i fare. Det er ikke alle forældre, der er lige egnet til at være forældre. Det er derfor skækkeligt, at loven ikke sætter for at beskytte børnene,« siger hun. Også børnepsykolog og forfatter Margrethe Brun Hansen, mener, at loven er problematisk.

»For de forældre, som ikke kan finde ud af at samarbejde, og hvor der er alenevold eller misbrug, er loven et problem. Det er rube om en testgruppe på 20-25 procent. I de tilfælde er det bedre, at den ene forælder får ansvaret. Det kan godt være, at det er uretfærdigt over

for den anden forælder. Men det er det ikke over for barnet,« siger hun.

MISFORSTÅET LOV. Forældreansvarsløven betyder, at begge forældre som udgangspunkt har forældremyndighed over barnet. Samtidig lægger loven i højere grad end tidligere op til, at begge forældre skal være lige meget sammen med børnene. Det er tilfældet i de såkaldte 77-ordninger, hvor børnene bor en uge hos hver forælder.

Da loven blev vedtaget blev det samtidig besluttet, at den skulle revideres efter tre år, og lige nu er Familiestyrelsen ved at lægge sidste hånd på en række evalueringer af loven og dens konsekvenser. Man forventer at være klar med evalueringen af loven til sommer. Derefter skal loven behandles politisk.

Chelomant i styrelsen Henriette Brand Olsen mener i modsetning til eksperterne, at loven som udgangspunkt er god nok, og at den varetager børnenes interesser.

»Loven er blevet udlagt, som om børnene automatisk skal deles mellem forældrene. Men det står der intet om i loven. Tværtimod er der fokus på, at det skal være en ordning, som er bedst for barnet. Og man vil for eksempel ikke komme til deleordninger i tilfælde, hvor der er et højt konfliktniveau mellem forældrene,« siger hun.

Henriette Brand Olsen henviser til, at myndighedsordningerne har haft cirka 15.000 ansøgninger om samvær.

Kun i 120 af disse er afgørelsen faldet ud, så børnene skal bo lige langt tid hos hver forælder.

BUKKER UNDER. Advokat Pia Deleuran er trykket over familiestyrelsens udmelding.

»Fra starten var der fokus på barnets tarv. Men så gik det kønspolitisk i det, og loven endte med at handle mere om ligestilling end om barnets behov og retigheder,«
Berne Boesrup, Børns Vilkår.

»Hvis man siger, at loven ikke er et problem, er det, fordi man ikke har kendskab til virkeligheden. Jeg har henvendelse fra utallige forældre, som er forvildede og ved at bakke under, fordi de er trængt til at udleve deres børn til samvær, selvom de frygter for barnets trivsel. Vi behøver bare at se de til England, som indføre et tilsvarende princip. For flere år siden. Det blev ændret, efter at 29 børn var blevet dræbt. De blev klar over, at de var gået for langt. Helt pludselig med myndighederne meget lidt om, hvor store problemer er. For de skræmte ikke sagene. Og de ved ikke, i hvor mange tilfælde der er egentlige problemer,« siger hun.

Pia Deleuran peger videre på, at skudsforvaltningerne ruhr nogle forældre med fogedret, tvangsforbød, fængsel og tvangsbehandling af børnene, hvis ikke de søger for, at børnene bliver udleveret til frivilligt samvær. »Hvem kan stå for det pres? Det er heller ikke muligt for forældrene at få hjælp til advarselsstand i skudsforvaltningerne, hvor sagene behandles. Forældrene må derfor kæmpe på egen hånd, hvis ikke de har råd til advokat,« siger hun.

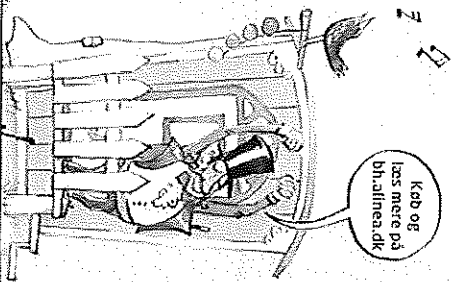
BEKYMNING FOR DELEORDNINGER. Den nye forældreansvarsløve har også betydning, at det er kommet flere deleordninger, hvor børnene bor i lige langt tid hos mor og far. Børnepsykolog Margrethe Brun Hansen tvivler imidlertid på, at disse ordninger er barnets interesse.

»Jeg er bange for, at vi giver barnet skade. Mit udgangspunkt er, at børn bliver frustrerede af at flytte fra hjem til hjem. De har brug for et sted, som er deres hjem. Der vises amerikansk forskning også,« siger hun og henviser til ►

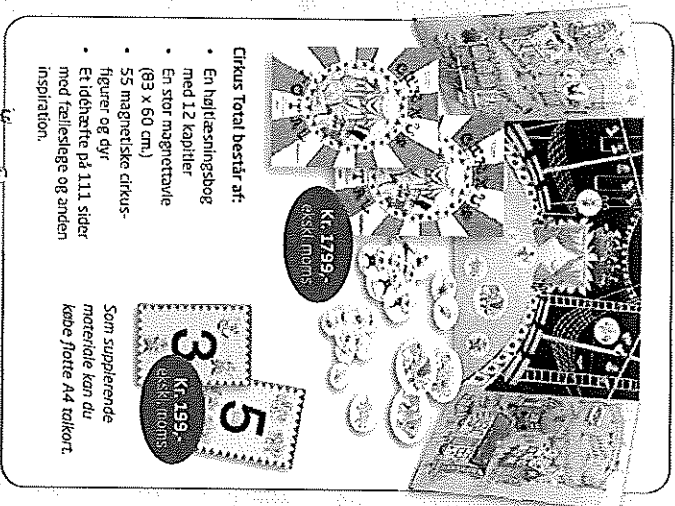
Magi og læring med CIRCUS TOTAL

Tag med til Tjasking og mød Olando, klounene Bim, Bam og Blum, elefantungen Erik og alle de andre, der forbereder sig til aftenens store forestilling. Ud over møder med artister og dyr præsenteres børnene også for tallene fra 0-10, nye ord og talemåde.

Cirkus Total henvender sig til de 4-6-årige børn. Gennem leg og gode historier arbejder Cirkus Total med talforståelse, begreber og sprog.

TEMADAG: Pædagogiske læseplaner i dagligdagen d. 13. april i Horsens. Læs mere på bhlinea.dk

- Cirkus Total består af:
- En højtlæringsbog med 12 kapitler
  - En stor magnetvæg (83 x 60 cm)
  - 55 magnetiske cirkusfigurer og dyr
  - Et idehefte på 111 sider med teatilespele og anden inspiration.

Alinea

EGMONT

bhlinea.dk tlf: 3389 4556

15763 BUPL 2011 · Forbehold for prisstigninger og trykfejl

► **børnene.** Myten om den lykkelige skilsmisse og hvad så med børnene.

I de tilfælde, hvor forældrene har svært ved at samarbejde om barnet, er de uoverensstemmende om, hvordan barnet skal opvokses.

»Løven betyder, at forældre bliver dømt til at samarbejde. Der bliver lavet en 77-ordning, og så får forældrene besked på at gå hjem og finde ud af det. Men det kommer de ikke til at samarbejde af. Og vi svager børnene. Vi bør som samfund gå ind og tage stilling til, hvad der er bedst for barnet,« siger Margrethe Brun Hansen.

LOVEN EN FORBEDRING. I Foreningen får er man imidlertid ikke så bekymret over, at der er kommet flere dødsordninger.

»Der er nyere forskning, som viser, at børn ikke knytter sig til geografiske steder, men til personer. Så der er ikke noget videnskabeligt

belæg for at sige, at dødsordningerne ikke dur,« siger medlem af hovedbestyrelsen i Foreningen for Lars Hansen.

I modstridning til ekspertene mener han, at loven er en klar forbedring.

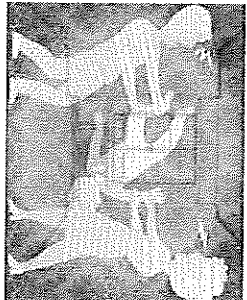
»Løven har givet et kvantespring af forbedringer. Det er godt, at børnene har fået ret til begge forældre, og at der ikke længere er noget, der hedder standardsamvær. Jeg ved godt, at børns Vilka kritiserer loven, men de repræsenterer en marginaliseret gruppe, som blandt andet bruger børnetelefonen i forbindelse med karottesørg og mestrationsproblemer. Vi tænker et større spektrum, og for langt størstedelen af børnene er loven god. Den giver glæde for børn,« siger han.

IKKE GLÆDE, MEN FRED. Men loven giver netop ikke glæde for børn, påpeger Bentie Borstrup fra Børns Vilka.

BØRNETELEFONEN

Arbejdsløse til børnebøger fra morgengarstaktilles.dk

- Værn familie af Oscar K. Alma, fra 4 år.
- Oscar flyder 8 år og derfor kommer hele hans store hundefamilie til fødselsdag, Oscar fortæller, hvem der er hvem, for det er ikke let at finde ud af. I Oscars familie har de nemlig giftet sig på kryds og tværs.
- Hjem til far af Mette Egelund Olsen, Forlaget Forum, fra 7 år.
- Det er rart at være hos far, også selv om, at mor ikke er der. Og nu da far bor et andet sted, kan man også møde nye legekammerater. Bogen beskriver savnet af fæderen, og de andre tanker, barnet gør sig.
- En pige til Nina af Marie Hansen, Høgers Forlag, fra 7 år.
- Ninas forældre er skilt, og Ninas mor har fået en ny kæreste. Hun er på besøg alle for til, synes Nina. En dag taler en anden pige til Nina. Det er Tanja. Hun er usynlig, men dukker op, når Nina føler sig alene. En dag fortæller Ninas mor, at hun og Martin skal giftes. Det vil Nina ikke have!
- Fie flytter frem og tilbage af Hanne Jørgensen, Høgers Forlag, fra 9 år.
- Fie er en pige på 10 år, og en dag fortæller hendes far og mor, at de vil skilles. Fie bliver rørt af det, og hun kan ikke forstå, de ikke kan blive sammen.
- Jeg er også skilsmissebarn af Anne Louise Steinhøj, Hørslev, fra 13 år.

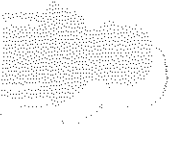

Sels interview med unge i alderen 12-15 år og seks kapitler med gode råd til unge om skilsmisse.

SKILSMISSE

»De fleste forældre har taget loven til sig og indgået dødsordninger for at få fred. Det sker næsten automatisk. Men det er ikke altid, at det er godt for barnet. De betaler prisen, særligt hvor forældre bor langt fra hinanden. Og hvor der er høj konfliktniveau. Eller vold eller mishandling,« siger hun.

Foreningen mener desuden, at det skal være muligt at få mere rådgivning og hjælp i de tilfælde, hvor der er konflikt. Og de bør uanset hvilke undersøgelser skal også være mere grundige. ■

TAL OM SKILSMISSE

- Fra 2005-2010 blev 73.344 par skilt.
- 12009 blev 14.200 par skilt.
- Cirka 350.000 børn har en mor og en far, der er gået fra hinanden.
- Cirka hvert tredje danske barn mellem 0 og 18 år oplever, at forældrene skilles.
- 13 procent af børnene har ingen kontakt med den anden forælder.
- Kilde: Danmarks Statistik

FLERE SKILTE I Hovedstaden

I 2008 lavede Danmarks Statistik en undersøgelse, der viste, at Vestjylland er det område i landet, hvor færrest par bliver skilt, mens København ligger nummer et i skilsmissestatistikken. Undersøgelsen konkluderer, at jo længere uddannelse man har, jo mindre sandsynlighed er der for at blive skilt.

Kilde: Børns Vilka, Danmarks Statistik og Thomas Mørch Nielsen, Danmarks Statistik, 2009

Læs mere på nettet på:
www.bornsmisse.dk
www.morgengarstaktilles.dk (for børn)
www.doleban.dk

Børn kan fare vild i skilsmissem

Margrethe Brun Hansen er vejviser i skilsmisseland - et sted, som mange danske børn ufrivilligt flytter til. Her kan børnene ikke længere gå ad vanne stier, og de har brug for støtte i det fremmede land.

AF Signe Strandby Nielsen, smørbud af Foto Jakob Carlsen

Børnene under deres ekspedition ind i det nye territorium.

Margrethe Brun Hansen har mange års erfaring med skilsmissebørn, og hun lægger vægt på, at man sætter ord på den situation, som børnene står i. Man skal ikke være bange for at tale med dem om de store følelser.

»Vi skal lade være med at gøre de ting så store. Når vi kan snakke om det mulige andet, som at vi er lykkelige eller triste, så kan vi vel også snakke om, at vi elsker eller hader. Det er en utrolig lærtale for barnet, at det ikke er så tyrs-tyrs, travshed og skjulne ting er noget af det værste,« siger Margrethe Brun Hansen.

Der er stor forskel på, hvordan børnene angiver på deres forældres skilsmisse, alt efter alder, temperament og tilknytning til forældrene. Men det er fælles for alle, at de har brug for at forstå, hvad det er, der sker. Margrethe Brun Hansen snakker med børnene om, at man elsker dem, man bor sammen med, og at der er kærlighed. De andre holder man af, de er venner. Far og mor elsker alle hinanden i begyndelsen, men nu er de venner, så er det på plads. Børnene skal have en forklaring på, hvorfor træppepludselig bliver revet væk under dem. Og så har de brug for voksne, der lytter.

Børnepsykolog og forfatter Margrethe Brun Hansen fortæller om en pige på otte år, hvis forældre er blevet skilt. De to sidder sammen og ligge ud ad vinduer på et vinterlandskab, hvor nysgleren har forvandler den velkendte udsigt til en hvid ørken, og så siger piges:

»Ja, sådan kan man jo sige, at mit liv skal til at være nu. Der er ikke nogen fodspor, jeg kan følge derude.«

Pigens verden er blevet en ganske anden, efter at hendes forældre er gået fra hinanden. Før kunne hun gå i deres fodspor, men nu er de gamle stier væk. Pigen fortæller Margrethe Brun Hansen, at hun ikke længere ved, hvor hendes mor og far går hen, og at hun ikke har et hjem, fordi hun bor en uge hos hver af dem.

For Margrethe Brun Hansen er pigens smehistorie et godt billede på den smertefulde proces, børn gennemgår, når deres hjem bliver opløst, og de skal finde en ny identitet som delbørn.

FAKVEL TIL TYTS-TYS. Som lytende og tilstedeværende respektører kan pædagoger og andre voksne gøre en stor forskel for

Her spiller daginstitutionerne en meget vigtig rolle. Her kan børnene snakke om forældrenes skilsmisse, fordi de er på neutral grund.

»Vi skal lære at lytte efter, hvad børnene siger. Alle børn siger på et eller andet tidspunkt noget, som man kan tage fat i,« siger Margrethe Brun Hansen.

KROKODILLEÆGEREN BLIVER STILLE.

Margrethe Brun Hansen pointerer, at en skilsmisse begynder, lang tid før skilsmissevedtægten er underskrevet. Børnene oplever, at far og mor ikke længere er glade for hinanden, længe inden den endelige skilsmisse indtræffer. Der kan være råberi og skændet, og barnet kan være påvirket af den dårlige stemning i hjemmet. Det kan se, at mor og far har grædt og er ked af det.

Mange børn ændrer adfærd i denne periode. Det barn, der før kom trallende ind om morgenen og straks gik i gang med at skyde krokodiller, bliver pludselig stille og vil sidde og regne. Andre bliver hidsige og aggressive. Det er vigtigt, at pædagogen i denne fase tør tage tingene op med forældrene, selvom man måske ikke ved, hvad der foregår i hjemmet. »Det handler om at få lukket lidt op for det,

»Vi voksne er så gode til at gå i terapi, men hvem tager hånd om børnene i en skilsmisse?« spørger børnepsykolog Margrethe Brun Hansen.

Det kan være en håndsrækning til forældrene, at man spørger til, om de også har lagt mærke til, at barnet har det lidt skidt,« siger Margrethe Brun Hansen.

FORÆLDRE ER IKKE FARLIGE.

De svare samtaler med forældrene er uundgåelige i en skilsmisse-situation, og Margrethe Brun Hansen erkender, at de kan være krævede for pædagogerne, som ofte er bange for, at de involverer sig for meget.

»Det er en del af pædagogens arbejde, og de skal ikke være bange for at blande sig. Det er maden, de gør det på, det er vigtigt. Det handler om at vise, at man har set det og om at fortælle, at de kan ringe. Mere behøver man ikke at gøre, det er ikke så kompliceret,« siger Margrethe Brun Hansen.

Hun understreger, at man selvfølgelig ikke kan tvinge forældre til at fortælle om, hvad der sker på hjemmefronten. Man kan invitere dem til at snakke ved at tilkædegive, at man har lagt mærke til, at de virker triste, for det er afgørende, at der er nogle med på sidelinjen, når forældre og børn begynder sig ud på den svære rejse i ukendt land, som en skilsmisse er. ■

SKILSMISSEN SLUTTER IKKE

Margrethe Brun Hansen oplever, at mange voksne skilsmissebørn tænker tilbage på deres forældres skilsmisse, når de selv får børn. Man bliver nemlig aldrig færdig med at snakke om det.

Den fortællede et treårigt barn til skilsmissem, skal opbakkes, når barnet bliver ældre og har brug for en mere udførlig forklaring. Det er vigtigt, at man i vuggestuen, børnehaven og SKO en forholder sig til skilsmissem, alt efter hvad alder børnene har, og hvilket udviklingstrin de befinder sig på.

Vuggestuebørn

Børn i halvbørnen til treårsalderen søger også, når deres forældre bliver skilt. Børnene skal kunne mærke, at de voksne ved, hvad der sker derhjemme, og at de forstår deres sorg.

Det er vigtigt at få sat ord på den nye situation over for de små børn: Nu er far flyttet, du bor hjemme hos mor, og du går her i vores vuggestue, kunne det være.

Vuggestuen er i denne tid børnenes faste base, og deres rygme skal ikke ændres for meget. Det er godt for dem at holde lidt fra hjemmet og opleve, at der stadig er noget, der er, som det plejer at være.

Børnehaven

Ofte ændrer børnene adfærd. De bliver mere indelukket eller mere udfarende og aggressive.

Nogle børn registrerer til et tidligere udviklingsstadium, hvis et fireårigt barn vil have sin egen, skal det have lov som stør i en sæt i et tid.

Andre børn bliver bange for at blive forladt. Det er vigtigt, at alværingingen om mængden er tryk, og at børnene får at vide, at mor og far henter dem igen.

Børnene har brug for en stabil og forudsigelig hverdag i institutionen.

De 6-7-årige børn

Børnene bekymrer sig for deres forældre. De tager mange byrder på deres skuldre og bliver meget omsorgsfulde over for deres forældre.

Det er vigtigt at gøre klart, at det ikke er børnenes skyld, at forældrene er gået fra hinanden, og at de voksne tager ansvar for sig selv. Mange børn bliver vredde og modvillige. De er meget retfærdigheds-søgende, og den, der har været årsagen til skilsmissem, bliver udsat til at være blæst.

Det er vigtigt at anerkende, at børnene er vredde på deres forældre, men man skal også forsøge at give dem et håb om, at tingene nok skal blive gode igen.

Pubertetsbørn

De unge bliver ofte meget vredde. I denne fase gør de opør mod deres forældre, og det er svært, når hjemmet er i opløsning, og de ikke ved, hvem de skal spille op imod.

Det er vigtigt, at vi som unge, at man fortæller dem om deres vredde. De råber ofte efter opmærksomhed, og det skal man give dem. Væsentne betyder utrolig meget i denne periode, og de kan give trost og omsorg. Pædagogen skal være opmærksom på, om den enkelte har en god venstebogruppe.

Thomas Andersen har en varm og praktisk fyrværdræt på, når han er al stød med udflytternene. Den blev på knagen, da han i januar var på et kursus i skilsmisser. Til gengæld blev han hårdt på til at støtte de børn, hvis forældre går fra hinanden.

Mange børn går rundt med et lille spøgelse på skulderen efter forældrenes skilsmisse. Pædagog Thomas Andersen er overbevist om, at han kan være med til at jage det væk.

AF SØJNE STRANDBY NIELSEN, JAN@JULIEK.FOTO: LØRGE CARLSEN

Jag spøgelsen væk

Pædagog Thomas Andersen er blevet mere modig. Et kursus har nemlig gjort ham mere sikker, når han snakker med lille Bastian om, at far og mor nu har hver sin lejlighed.

"Jeg ville også have spurgt ind til det før, men jeg var mere usikker. Nu er jeg helt uvg ved det og kan vise børnene, at jeg ikke er bange for deres følelser", siger han.

Thomas Andersen har været på et Center for Familieudviklingskurser i, hvordan man støtter børn, der rammes af skilsmisse, når han har snakket med lille Bastian om, at far og mor nu har hver sin lejlighed.

Uddyrterbørnehave i København.

Center for Familieudvikling er en nonprof-

organisation, der siden 2004 har arbejdet for at fremme trykke og gode familierelationer. Centeret afholder forældrekurser, tilbyder rådgivning og har børnegrupper for delbørn. Som noget nyt holder de nu også kurser for fagfolk, som har daglig kontakt med de mange børn, der oplever, at deres forældre går fra hinanden.

Thomas Andersen deltog på det første kursus for fagfolk, og han blev på de to dage

"Skilsmisser er blevet så almindelige, at man glemmer at tænke over dem. Men det gør det ikke mindre smertefuldt for det enkelte barn"

Pædagog Thomas Andersen

klædt på til at møde de børn, der står midt i en kæmpe omvæltning af deres liv. Til april skal han tilbage på centeret for at få viden om og konkrete redskaber til, hvordan man holder samtalegrupper for delbørn.

SKILSMISSE ER ALDRIG ALMINDELIGE. Skilsmisser er blevet en naturlig del af det danske familieliv. I Thomas Andersens børnehaver er der 7 delbørn ud af en børnetal på 32, og for Thomas Andersen er der ingen tvivl om, at skilsmisser sætter sine spor. "Skilsmisser er blevet så almindelige, at man glemmer at tænke over dem. Men det gør det ikke mindre smertefuldt for det enkelte barn", siger han.

En skilsmisse er nemlig aldrig almindelig for børnene. Kurset har gjort Thomas Andersen mere bevidst om, at skilsmisser rammer børnene anderledes end deres forældre, fordi de ikke har overskud over situationen på samme måde som de voksne.

"Forældrene ved godt, at Bastian skal være fem dage skiltevis hos far og mor, men det kan et børnehavsbarn ikke overskue. For ham kunne det være som på Mars eller Månen, når han er hos far", siger han.

BØRNNES ADVOKAT. Kurset har overbevist Thomas Andersen om, at han kan gøre en afgørende forskel for de børn, der oplever, at far pludselig sover på sofaen, fordi far og mor ikke længere er kærestepar. Nu ved han, hvor meget det betyder for dem at få set ord på deres nye liv som delbørn.

Thomas Andersen har følede sig ved, at Center for Familieudvikling beskriver børnenes sorg ved skilsmisser som en "ikke-ankendt sorg", der skal tages hånd om, hvis børnene skal komme godt ud af en ubekendt situation. På kurset hørte deltagerne flere livshistorier fra skilsmissebørn, der gjorde det tydeligt, at de har brug for at dele deres oplevelser med andre. Det gjorde stort indtryk på ham at se unge få rådgivning, når de fortæller om deres forældres skilsmisse, der lå 10 år tilbage. Forældrene skyldes, at de ikke havde haft

noget at tale med, da deres verden pludselig blev vendt på hovedet. Et af børnene fortalte, hvor meget det bered, at pædagogen i SFO'en gav et lille skulderklap på det helt rigtige tidspunkt, og det var især, at pædagogen kan gøre en stor forskel.

"Pædagogen er en vigtig gennemgående voksen for børnene, og man kommer meget tæt på børnene og får et stort indblik i deres familieliv", påpeger Thomas Andersen.

Desuden har pædagogen den fordel, at de ikke er følelsesmæssigt involverede og derfor kan fungere som en slags buffer for børnene. "Jeg ser mig selv som børnenes advokat i den her situation. Det er mit ansvar at fortælle forældrene, hvordan jeg oplever deres barn, selvom det er hårdt for dem at høre om problemerne, når de selv har det svært."

KAKTUS OG ØSTERE. Thomas Andersen fremhæver, at der ikke findes en facitliste for, hvordan man bedst støtter børn, hvis forældre er blevet skilt. Alle børn reagerer forskelligt, og der er stor forskel på det barn, der trækker sig ind i sig selv som en øster, og det barn, der stritter og stikker som en kaktus.

Thomas Andersen ser begge reaktioner som invitationer til at gå ind i børnenes følelsesliv. Han oplever, at østerbørnene let kan blive overset, fordi den have normering betyder, at man er optaget af at snakke lidebrandede og forhindrer kaktusbørnene i at sige til hinanden. Og det er ikke rart at tænke på de børn, der går rundt alene med ondt i maven.

"Jeg vil jo for fanden gerne give dem alle min højre arm, men jeg har jo kun en."

IKKE ALTID HAPPY END. I stedet for en fast facitliste til alle børn handler det, ifølge Thomas Andersen, om at være nærværende og anerkendende. For et barn ikke nærværende, vil man slet ikke opfatte, at børnene har det skidt. Og så trækker det sig om at anerkende det enkelte barns følelser og om ikke at delfinne på forældret, hvad barnet skal føle.

"Som voksen vil man jo så gerne give dem et svar på det hele og afslutte samtalen med en happy end, men det skal man ikke nødvendigvis", forklarer Thomas Andersen. Det centrale er at få børnene til at ytre sig og ikke at give dem en løsning eller et svar. Det kan man ikke, men man kan give dem et kram, så de ved, at pædagogen anerkender, at de har det svært.

PÅ MED FLYVERBØRSTEN. Da Thomas Andersens igen tak i flyverbørstesen sammen med børnene i Hareskoven efter todagskurset på Center for Familieudvikling, var han helt høj i den mægen ny viden.

"Jeg snakkede helt manisk om det. Det er så dejligt at vide, at jeg nu kan gøre en endnu større forskel for de børn, og mine kolleger med, fordi jeg har givet min viden videre til dem".

I april skal Thomas Andersen deltage i andet modul af kurset, og han glæder sig allerede til at få redskaber til at afholde børnesamtalegrupper, hvor skilsmissebørn kan snakke sammen om deres nye liv. Han har nemlig selv oplevet, at børn få den bedste anerkendelse af andre børn. For nogle børn er det skelsættende, når de kan tale sammen om, hvordan det var, da mor og far blev skilt, og da skilpadden blev begravet. De fortæller, at de ikke er alene om de svære følelser.

Thomas Andersen vil give delbørnene i sin institution et fælles rum, hvor de kan dele deres erfaringer med hinanden. Samtidig vil han gøre opmærksom på, at børnene søg over at miste deres velkendte familieliv for tyvstærke opmærksomhed, fordi den kan være ligeså voldsom som sorgen over at miste et familiemedlem. ■

KONCEPT FOR GODE FAMILIERELATIONER

Center for Familieudvikling arbejder ud fra Pædagogkonceptet. Det pædagogiske koncept baserer sig på forskning i, hvad der fremmer og hæmmer gode familierelationer.

I Norge får alle førstegringsforældre et gratis tilbud om et Pædagogkursus. Center for Familieudvikling holder i januar deres første kursus for fagfolk i, hvordan man støtter skilsmissebørn. Centeret holder kurser igen den 8.-9. september.

Læs mere på www.familieudvikling.dk

KONFERENCE:

NÅR MAN SKAL DELE ANSVARET FOR ET BARN

Center for Familieudvikling inviterer til konference om børn, skilsmisser og forældresamarbejde den 31. marts på Christiansborg. Fagfolk og politikere vil høre skilsmisseres koncepter for børn og voksne samt diskutere den nuværende forældreansvarlovgivning. Det bliver gratis. Tilmelding på www.familieudvikling.dk